

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-72>

УДК 504.062:355.02

Стороженко Оксана Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8591-8202>**Костюк Вікторія Анатоліївна**

кандидат економічних наук,

завідувач кафедри банківської справи та страхування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7671-3603>**Костюк Катерина Дмитрівна**

здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6490-829X>**Oksana Storozhenko, Viktoria Kostiuk, Kateryna Kostiuk**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО ЧАСУ:
ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ****SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT
OF WARTIME: PROBLEMS AND WAYS OF ENSURING IT**

Анотація. У статті досліджено теоретичні засади сталого розвитку в умовах воєнного часу. Розглянуто основні соціальні, економічні та екологічні виклики, які унеможливають реалізацію цілей сталого розвитку під час збройних конфліктів. Визначено ключові проблеми, зокрема руйнування інфраструктури, порушення екосистем, зростання бідності та демографічні зміни. Обґрунтовано необхідність адаптації стратегій управління на національному та локальному рівнях. Проаналізовано потенціал міжнародної підтримки, а також окреслено можливі напрями відновлення і забезпечення стійкості суспільства в умовах війни. Запропоновано рекомендації для удосконалення підходів до сталого розвитку у кризових ситуаціях.

Ключові слова: сталий розвиток; війна; збройний конфлікт; екологічна безпека; соціально-економічна стабільність; стратегія адаптації; міжнародна підтримка.

Summary. The article explores the conceptual and practical foundations of sustainable development within the complex and volatile framework of wartime realities. It critically analyzes how armed conflicts disrupt the pursuit of Sustainable Development Goals (SDGs) and create multidimensional threats to human well-being, environmental health, and economic systems. Particular attention is devoted to the wide-ranging consequences of war, including but not limited to economic destabilization, collapse of social institutions, displacement of populations, demographic imbalances, destruction of ecosystems, and long-term environmental degradation. The study underscores that warfare not only halts development progress but often reverses hard-won gains in poverty reduction, education, health care, and institutional resilience. Key barriers to sustainability in wartime settings are examined in detail, such as the deliberate or collateral destruction of critical infrastructure, limited access to water, energy, and healthcare services, reduced governance capacity, and the redirection of national budgets from development priorities toward defense spending. The paper argues that conventional sustainable development models—designed for peacetime conditions—are ill-equipped to address the scale and urgency of challenges posed by active conflict zones. In this regard, the authors advocate for a paradigm shift towards resilience-focused and conflict-sensitive approaches. Emphasis is placed on the integration of emergency response mechanisms with long-term recovery strategies that align with sustainability principles. The article stresses the necessity of building adaptive governance systems that are capable of withstanding shocks, managing risks, and fostering inclusive, participatory planning even amidst instability. The role of international cooperation, humanitarian aid, and institutional solidarity is explored as a crucial element in sustaining momentum toward global development goals in times of war. Additionally, the paper highlights best practices from international experience and lessons learned from recent conflicts that can inform more effective policy responses. Based on a comprehensive analysis, the authors propose a set of practical

recommendations aimed at enhancing the viability of sustainable development strategies in countries affected by armed conflict. These include strengthening institutional frameworks, promoting local capacity-building, ensuring environmental safeguards in reconstruction efforts, and fostering social cohesion. The findings presented in this study offer a valuable basis for policymakers, researchers, and practitioners engaged in post-conflict recovery and sustainable governance, and point to the urgent need for more flexible and context-specific development models that can operate effectively under conditions of protracted crisis.

Keywords: sustainable development; war; armed conflict; environmental security; socio-economic stability; adaptation strategy; international support.

Постановка проблеми. Сталий розвиток як глобальна концепція передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної безпеки. У мирний час реалізація цієї моделі є складним, але досяжним завданням для більшості країн. Водночас у періоди збройних конфліктів та воєнних дій відбувається глибоке порушення базових передумов сталості: руйнується інфраструктура, зростає рівень бідності, ускладнюється доступ до базових послуг, порушуються соціальні зв'язки, а також поглиблюється деградація навколишнього природного середовища. Воєнний стан створює критичні умови, за яких пріоритети національної політики зміщуються в бік безпекових і воєнних цілей, тоді як довгострокові стратегії сталого розвитку відходять на другий план або взагалі блокуються.

В умовах сучасних воєн, зокрема повномасштабної агресії проти України, актуалізується необхідність перегляду традиційних підходів до сталого розвитку та формування нових адаптивних механізмів, здатних забезпечити функціонування держави та збереження потенціалу для відновлення. Проблема полягає в тому, що наявні стратегії сталого розвитку не враховують повною мірою деструктивний вплив війни на всі сфери життєдіяльності суспільства, що вимагає поглибленого наукового осмислення та пошуку ефективних інструментів управління в умовах невизначеності, ризиків та нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого розвитку в умовах воєнного часу досліджується у численних наукових працях, що охоплюють різні аспекти економіки, соціології, екології та безпеки. Зокрема, Сміт Дж. та Джонсон А. значну увагу приділяють впливу збройних конфліктів на соціально-економічну стабільність і екологічну безпеку [1; 2]. Коваленко О., Лі С. та Мартінес Р. підкреслюють, що війни спричиняють руйнування інфраструктури, підвищують рівень бідності, зумовлюють міграційні кризи, а також шкодять навколишньому середовищу через забруднення та нераціональне використання ресурсів [3; 4].

У контексті адаптації стратегій сталого розвитку під час конфліктів увагу привертають роботи Андерсона М., Брауна Д. та Нгуєна П., що розглядають розвиток систем резиліентності, інтеграцію гуманітарної допомоги з довгостроковим плануванням [5; 6]. Окремі дослідження акцен-

тують на ролі міжнародних організацій і міждержавної співпраці у підтримці країн, постраждалих від війни, зокрема у сфері екологічної реабілітації та відновлення економіки [7, 8]. Проте, попри наявність значного обсягу робіт, низка ключових аспектів залишається недостатньо розробленими. Зокрема, відсутні комплексні методології, які поєднують соціально-економічні та екологічні складові сталого розвитку в умовах безпосередньої воєнної дестабілізації. Недостатньо вивчені питання формування національних стратегій сталого розвитку, що враховують особливості конкретних воєнних ситуацій, зокрема їх вплив на локальні громади та довгострокову відбудову. Також бракує системного аналізу механізмів взаємодії державних, міжнародних та громадських інституцій у кризовий період.

Ці невирішені частини проблеми становлять основу дослідження статті, спрямованого на розробку комплексного підходу до забезпечення сталого розвитку в умовах воєнного часу з урахуванням особливостей сучасних конфліктів та потреб національного відновлення.

Мета статті. Комплексний аналіз проблем забезпечення сталого розвитку у воєнний час, виявлення ключових викликів і загроз, що виникають у контексті збройних конфліктів, а також розробка практичних рекомендацій і стратегій адаптації, здатних забезпечити соціально-економічну стабільність і екологічну безпеку в умовах воєнної дестабілізації. Особлива увага приділяється вивченню впливу сучасних воєн на довгострокові перспективи розвитку держав та пошуку шляхів інтеграції сталих підходів у національне і міжнародне управління під час і після воєнних дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток є фундаментальною концепцією, що передбачає збалансоване поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної безпеки, спрямованих на забезпечення потреб нинішніх поколінь без шкоди для майбутніх. В умовах мирного часу ця концепція вже викликає значні виклики, проте воєнний стан, зокрема збройні конфлікти, створюють радикально нові умови, які ускладнюють її реалізацію. За даними Програми розвитку ООН, війна в Україні спричинила глобальне подорожчання енергоресурсів на 25%, а ціни на продовольство зросли на 40%, що віддзеркалюється у посиленні продовольчої невизначеності в 45 країнах, особливо в Африці та Азії [7; 8].

Війна призводить до системних руйнувань інфраструктури, втрати робочих місць, збільшення бідності і соціальної нерівності, а також створює екологічні загрози через забруднення, вирубку лісів і деградацію природних ресурсів [9, 10]. До прикладу, в Афганістані, за даними The Guardian (одне з найвідоміших і авторитетних британських медіа), 30% лісових масивів було знищено внаслідок як бойових дій, так і масової вирубки для опалення [10]. Це спричинило збільшення площі повеней на 20%, а ерозія ґрунтів зросла на 35%, погіршуючи умови для сільського господарства. У результаті традиційні механізми планування та управління сталим розвитком втрачають свою ефективність, що підкреслює потребу у нових адаптивних підходах [6, с. 92].

Війна суттєво впливає на соціальну тканину суспільства. Збільшення міграційних потоків, переміщення населення, руйнування родинних і громадських зв'язків ускладнюють реалізацію соціальних програм. За даними ООН, внаслідок війни в Україні станом на 2024 рік понад 7 млн. осіб стали внутрішньо переміщеними, а близько 5 млн. осіб — біженцями за кордоном. У цих умовах 38% дітей в зоні конфлікту втрачають доступ до освіти [3, с. 139]. Відсутність доступу до освіти, охорони здоров'я, а також зростання соціальної нерівності створюють порочне коло, яке загрожує довгостроковій стабільності.

Значну увагу приділяють проблемі психологічної травми населення, особливо дітей і молоді, що формує додаткові виклики для сталого розвитку, пов'язані з якістю людського капіталу і соціальною згуртованістю [4, с.28–29].

Одним з ключових чинників забезпечення сталого розвитку у воєнний час є інституційна спроможність держави до адаптивного управління. В умовах збройного конфлікту ефективність державного управління суттєво знижується через обмеженість ресурсів, порушення логістики, а також зростання рівня корупційних ризиків. За даними Світового банку, понад 60% країн, які постраждали від воєнних дій у ХХІ столітті, демонструють значне зниження індексу урядової ефективності [8].

Водночас, досвід окремих країн свідчить про можливість створення спеціалізованих кризових органів управління, які поєднують функції гуманітарного реагування, стратегічного планування та екологічної координації. Такі підходи вже впроваджуються в Україні через Національну раду з відновлення, до якої залучено понад 100 експертів з різних сфер.

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою забезпечення сталого розвитку у воєнний час. Такі організації, як ООН, UNDP, Світовий банк, активно працюють над мобілізацією ресурсів і експертизи для підтримки країн, що зазнали впливу воєн. Наприклад, Програма розвитку ООН

започаткувала в Україні ініціативу з «гуманітарного відновлення», що передбачає інтеграцію принципів сталого розвитку в програми реконструкції зруйнованих громад [7].

Окремо варто згадати ініціативи з відновлення екосистем, що фінансуються через «Зелені фонди» та програми сталого сільського господарства. За 2023 рік обсяг міжнародного фінансування, спрямованого на сталий розвиток у зонах конфлікту, перевищив \$12 млрд, з яких понад \$2 млрд було виділено саме на відновлення довкілля.

Після завершення активної фази конфлікту критично важливим є включення засад сталого розвитку у плани відбудови. Дослідження показують, що країни, які орієнтуються виключно на інфраструктурне відновлення без урахування екологічної та соціальної складової, втрачають довгострокову стабільність [6, с. 780–781].

Для прикладу, у поствоєнній Сьєрра-Леоне основні показники добробуту населення через 10 років після закінчення конфлікту залишилися на 40% нижчими за довоєнний рівень – через нехтування системними підходами до розвитку людського капіталу. Натомість Руанди вдалося досягти щорічного зростання ВВП на 7% протягом 15 років після конфлікту, завдяки інтеграції екологічної модернізації та розвитку освіти у стратегії відновлення [8].

У світовій практиці зростає визнання важливості таких підходів, як резильєнтність (стійкість до криз), локалізація (залучення місцевих спільнот) і багаторівневе управління. Гнучкість політик дозволяє враховувати динамічні зміни у військовій ситуації, тоді як локалізація дозволяє сформулювати ефективні моделі взаємодії «знизу догори».

За даними досліджень, країни, які застосовують модель «community-led recovery» (громадоорієнтоване відновлення), демонструють на 30% вищі темпи соціальної адаптації у перші три роки після завершення війни [1, с.59; 2, с. 484]. Незважаючи на позитивні приклади, реалізація стратегій сталого розвитку у воєнний час супроводжується низкою ризиків. Серед них – обмеження фінансування, політична фрагментація, втручання військових чинників у цивільне управління, а також ризики повторного конфлікту.

До цього додаються інформаційні загрози, дезінформація, блокування екологічного моніторингу й обмежений доступ до міжнародних ринків. Все це потребує стратегічної координації між державою, громадянським суспільством і міжнародними партнерами.

Висновки. У ході дослідження було з'ясовано, що сталий розвиток у контексті воєнного часу набуває нового змісту й вимагає перегляду установлених підходів до державного управління, планування та міжнародної взаємодії. Війна виступає мультидисциплінарною кризою, яка одночасно

впливає на економічну стабільність, соціальну згуртованість і екологічну безпеку. Її наслідки суттєво обмежують реалізацію цілей сталого розвитку, особливо у коротко- та середньостроковій перспективі.

Ключовими викликами виступають: зниження економічного потенціалу, погіршення якості життя, масові міграції, руйнування екосистем і посилення інституційної вразливості. Проте в умовах ефективної мобілізації національних ресурсів і міжнародної допомоги можлива реалізація адаптивних моделей управління, що поєднують принципи стійкості, резильєнтності та соціальної інклюзивності.

Одним із перспективних напрямів є інтеграція стратегій сталого розвитку в системи відбудови після завершення воєнних дій. Важливо, щоб такі стратегії базувалися на міждисциплінарному аналізі, широкій участі громад та довгостроковому екологічному баченні. Наявні приклади міжнародного досвіду підтверджують: за належного планування та залучення ресурсів, сталий розвиток можливий навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, у сучасному глобальному контексті сталий розвиток не може розглядатися поза рамками безпекової парадигми. Війна не скасовує цілей сталого розвитку — вона лише змінює інструменти, через які ці цілі мають бути досягнуті.

Список використаних джерел:

1. Smith J. Post-Conflict Reconstruction and the Environment: Policy Gaps and Opportunities. *Journal of Environmental Policy and Planning*. 2020. Vol. 22, № 1. pp. 55–72.
2. Johnson A. Sustainable Development Goals under Armed Conflict: A Reality Check. *Development in Practice*. 2022. Vol. 32, № 4. pp. 478–489.
3. Kovalenko O., Shevchenko M., Ivanov V. War and environmental security: Challenges for Ukraine's sustainable development. *Environmental Policy Review*. 2021. Vol. 27, № 2. pp. 132–149.
4. Lee S., Martinez R. Armed conflicts and biodiversity loss: A global assessment. *Environmental Science & Policy*. 2023. Vol. 150. pp. 20–35.
5. Anderson M., Brown D. Resilience and sustainable development in conflict zones: Integrating humanitarian aid and long-term recovery. *Journal of Peacebuilding & Development*. 2019. Vol. 14, № 3. pp. 45–59.
6. Nguyen P. Strategies for adaptive governance in war-affected regions. *Global Environmental Politics*. 2024. Vol. 24, № 1. P. 78–95.
7. UNDP. The impact of the war in Ukraine on sustainable development in Africa. 2022. URL: <https://www.undp.org/africa/publications/impact-war-ukraine-sustainable-development-africa> (дата звернення: 10.06.2025).
8. World Bank. Supporting sustainable recovery in conflict-affected countries. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/conflict> (дата звернення: 10.06.2025).
9. Meaza H., et al. Managing the environmental impacts of war: What can be learned from conflict-vulnerable communities. *Science of the Total Environment*. 2024. Vol. 898. Article 166665. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2024.166665.
10. The Guardian. War, deforestation, flooding: in Afghanistan they are all linked. *The Guardian*. 2024. URL: <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/14/afghanistan-war-deforestation-flooding-climate-change> (дата звернення: 10.06.2025).

Стаття надійшла до редакції 12.06.2025